

Examen HAVO

2025

tijdvak 1
maandag 12 mei
13.30 - 16.30 uur

geschiedenis

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 25 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 67 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag één van de 'kenmerkende aspecten' wordt gevraagd, moet je de tekst daarvan opschrijven of dat deel ervan dat relevant is voor de beantwoording van de vraag (er zijn kenmerkende aspecten die uit meerdere onderdelen bestaan).

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Door de tijd heen

De volgende gebeurtenissen, die te maken hebben met reclame in Nederland, staan in willekeurige volgorde:

- 1 Bekende TikTokers verdienen veel geld door op internet reclame te maken, waarbij ze #ad toevoegden aan hun filmpjes.
- 2 Dolle Mina's plakten een afbeelding van een koeienuier over blote vrouwenborsten op reclameposters. Ze schreven daar 'vrouwen zijn geen koopwaar' bij.
- 3 Henricus Nijgh richtte het eerste Nederlandse advertentiebureau op nadat er door het gebruik van stoommachines steeds meer concurrentie tussen merken ontstond.
- 4 In Amsterdam werd voor tabak uit de dertien Amerikaanse koloniën van Groot-Brittannië reclame gemaakt met de afbeelding van een pijprokende inheemse inwoner.
- 5 In het nationaalsocialistische weekblad *Storm* stond dat het tijd werd om een 'joodsche reclameadviseur' die meewerkte aan reclames voor zeep, naar een kamp te sturen.
- 6 Om bedrijven te helpen die in de problemen kwamen door de Beurskrach steunde de regering de reclamecampagne 'Koopt Nederlandsche waar'.

- 2p 1 Zet deze gebeurtenissen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Vroegmoderne tijd

Gebruik bron 1.

Stel: je onderzoekt het veranderen van het wereldbeeld van Portugese ontdekkingsreizigers. Je vindt de informatie in deze bron daarvoor bruikbaar.

- 3p 2 Geef aan:
- dat de beschrijving toont dat ontdekkingsreizen kunnen bijdragen aan het veranderen van het wereldbeeld, waarna je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar de bron, en
 - waardoor je de informatie in deze bron **wel** betrouwbaar vindt voor dit onderzoek.

Gebruik bron 2.

Bontemantel beschrijft veranderingen ten aanzien van het schilderen van schuttersstukken na 1580. Voor deze veranderingen kunnen twee kenmerkende aspecten als oorzaak worden genoemd:

- 1 het conflict in de Nederlanden dat resulteerde in de stichting van een Nederlandse staat.
- 2 de bloei in economisch en cultureel opzicht van de Republiek.

4p 3 Geef per oorzaak aan waardoor dit leidt tot een verandering in het schilderen van schuttersstukken, waarbij je je antwoord telkens ondersteunt met een verwijzing naar de bron.

Twee gegevens over de Nederlander Simon Stevin (1548-1620):

- 1 Stevin gooide kogels met een verschillend gewicht van een toren om te zien of ze even snel zouden landen.
- 2 Stevin gaf lessen aan ingenieurs in het Nederlands omdat hij deze taal het meest geschikt vond voor kennisoverdracht.

2p 4 Toon aan, telkens met behulp van een kenmerkend aspect:
– met gegeven 1 bij welke ontwikkeling in zijn tijd Stevin **wel** aansloot, en
– met gegeven 2 bij welke ontwikkeling in zijn tijd Stevin **niet** aansloot.
Let op: je moet na het opschrijven van een kenmerkend aspect een uitleg geven.

Gebruik bron 3.

De Virginia Company laat dit portret maken en er kopieën van verspreiden.

Twee conclusies:

- 1 Met de tekst onder het portret kun je aantonen dat de Engelse aanwezigheid in Amerika zich nog in de beginfase bevindt.
- 2 De Virginia Company wil nieuwe kolonisten werven voor Amerika.

3p 5 Toon aan:
– dat de tekst onder het portret past bij het begin van de Engelse aanwezigheid in Amerika, en
– waardoor de Virginia Company verwacht met dit portret nieuwe kolonisten te kunnen interesseren voor Amerika, waarna je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar de bron.

Een geschiedenis:

In 1774 steunden vrouwen uit de Amerikaanse stad Edenton een boycot van Britse thee en Britse stoffen. Deze boycot was een reactie op het instellen van nieuwe belastingen door de Britse koning. Een van de vrouwen, Penelope Barker, zei: "Misschien zijn het tot nu toe alleen mannen geweest die tegen de koning protesteerden. Dat betekent alleen maar dat vrouwen er te lang over hebben gedaan om hun stem te laten horen."

- 3p 6 Licht deze geschiedenis toe door:
- het politieke argument te noemen waarmee kolonisten in Amerika zich in die tijd verzetten tegen het betalen van de Britse belastingen, en
 - te verklaren waardoor acties als die in Edenton het Britse bestuur onder druk zetten, en
 - aan te tonen dat Penelope Barker uitgaat van het verlichte idee van natuurlijke rechten.

Gebruik bron 4.

Je concludeert dat Catharina de Grote een verlicht absoluut vorstin is.

- 4p 7 Toon aan, waarbij je je antwoord telkens ondersteunt met een verwijzing naar de bron:
- dat het beleid van Catharina past bij verlicht denken, en
 - dat het beleid van Catharina past bij het absolutisme.

Moderne tijd

In de negentiende eeuw liet de Nederlandse regering een rapport schrijven over de kolonie Nederlands-Indië. Hierin stond het uitgangspunt: "De Koloniën bestaan voor het Moederland [Nederland], en niet het Moederland voor de Koloniën."

- 2p 8 Toon voor **twee** kenmerkende aspecten uit de negentiende eeuw aan dat het uitgangspunt uit het rapport hierbij paste.
Let op: je moet na het opschrijven van een kenmerkend aspect een uitleg geven.

De slaafgemaakte vrouw Mary Prince werd meegenomen uit Bermuda naar Groot-Brittannië. Daar aangekomen besloot ze de familie te verlaten die haar in slavernij had gehouden. In 1831 voerde Mary gesprekken met de abolitioniste Susanna Strickland, die daarna het boek *Het verhaal van Mary Prince, door haarzelf verteld* publiceerde. Er stond in het boek dat Mary was 'gered' door Britse abolitionisten. Het boek werd in korte tijd driemaal herdrukt.

- 3p **9** Licht de populariteit van het boek toe door:
- aan te tonen dat Strickland het superioriteitsgevoel van de Britten bevestigde, en
 - een reden te noemen waardoor dit boek werd beschouwd als een betrouwbare bron voor het levensverhaal van Mary, en
 - aan te geven welke discussie in het Britse parlement de belangstelling voor het boek zal hebben vergroot.

Gebruik bron 5.

Je kunt met dit verslag aantonen dat de Factory Acts worden gehandhaafd.

- 2p **10** Toon dit aan door:
- de maatregel in de Factory Acts te noemen die deze inspecteur controleert, en
 - met de bron aan te geven waaruit blijkt dat de Factory Acts worden gehandhaafd.

Gebruik bron 5 nog een keer.

De fabrieksinspecteur wil de betrouwbaarheid van zijn waarnemingen benadrukken.

- 2p **11** Noem een manier waarop de inspecteur dit doet, waarna je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar de bron.

Gebruik bron 6.

De Britse regering laat na de opstand in India in 1857 regelmatig een rapport schrijven over wat er in Indiase kranten staat. Het artikel uit de *Prapancha Mitram* wordt opgenomen in zo'n rapport.

- 3p **12** Verklaar:
- de belangstelling van de Britse regering voor wat er in Indiase kranten staat vanuit de opstand in 1857, en
 - dat juist dit artikel in het rapport wordt opgenomen, waarna je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar de bron.

Gebruik bron 7.

In 1911 worden de brieven van Kartini gepubliceerd. Het koloniale bestuur in Nederlands-Indië **en** Nederlandse feministen prijzen de inhoud van de brieven.

- 4p **13** Geef voor beiden apart aan waardoor zij het eens zijn met de inhoud van de brieven, waarbij je je antwoord telkens ondersteunt met een andere verwijzing naar de bron.

De Britse minister-president Lloyd George was onderhandelaar bij het Verdrag van Versailles. In mei 1922 zei hij in het Britse parlement: "Ik heb vandaag heel duidelijk uiteengezet (...) dat van Duitsland, hoewel het moreel verantwoordelijk is alle kosten van de oorlog te betalen, alleen kan worden verwacht dat het betaalt in verhouding tot zijn [economische] capaciteit."

Er was bij Lloyd George verandering **en** continuïteit aan te wijzen in zijn mening over het Verdrag van Versailles.

2p **14** Licht dit toe door:

- een afspraak uit het Verdrag van Versailles te noemen die Lloyd George wilde aanpassen, en
- aan te tonen dat Lloyd George niet van mening veranderde over de rol van Duitsland in de oorlog.

Gebruik bron 8.

Je trekt uit deze beschrijving twee conclusies:

- 1 Duitsland verandert in 1933 in een totalitaire samenleving.
- 2 De Duitse bevolking is in 1933 nog niet volledig genazificeerd.

3p **15** Ondersteun beide conclusies door:

- aan te geven waardoor de gebeurtenissen in Niederstetten passen bij een totalitaire samenleving, en
- aan te tonen dat de nazificering van de bevolking nog niet volledig is, waarna je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar de bron.

Gebruik bron 9.

Hitler laat deze triomfboog in 1937 opnemen in de plannen voor een nieuwe Duitse hoofdstad. De boog wordt nooit gebouwd.

3p **16** Verklaar beide door:

- uit te leggen met een verwijzing naar de prent bij welk kenmerk van het nationaalsocialisme het ontwerp van de triomfboog past, en
- aan te geven waardoor het tijdens de Tweede Wereldoorlog niet mogelijk was de triomfboog te bouwen.

In mei 1945 dwongen geallieerde troepen inwoners van de Duitse stad Burgsteinfurt filmbeelden te bekijken die zij hadden gemaakt in de concentratiekampen Buchenwald en Bergen-Belsen. Volgens de geallieerden droeg dit bij aan het ongedaan maken van de nazificering van de Duitse bevolking.

2p **17** Leg de redenering van de geallieerden uit.

Gebruik bron 10.

Een conclusie:

De beschrijving die Blokzijl geeft van de gebeurtenissen in Amsterdam is politiek gekleurd.

3p **18** Ondersteun deze conclusie door:

- aan te tonen dat de beschrijving gekleurd is door communistische ideeën van Blokzijl, waarna je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar de bron, en
- met een kenmerkend aspect uit de tweede helft van de twintigste eeuw een verklaring te geven voor het harde optreden tegen de stakers.

Let op: je moet na het opschrijven van een kenmerkend aspect een uitleg geven.

De volgende gegevens over Duitse deelname aan de Olympische Spelen staan in willekeurige volgorde:

- 1 Als gevolg van de verzoeningspolitiek met Frankrijk mocht Duitsland meedoen aan de Olympische Spelen van Amsterdam.
- 2 Bij de Olympische Spelen in Tokyo deden de BRD en de DDR voor het eerst elk met een eigen ploeg mee.
- 3 De Amerikaanse president Ronald Reagan vroeg zich vlak voor de val van de Berlijnse Muur af of het mogelijk was Olympische Spelen te organiseren in Oost- én West-Berlijn tegelijk.
- 4 Het in bezettingszones verdeelde Duitsland mocht niet deelnemen aan de Olympische Spelen in Londen.
- 5 Tijdens de openingsceremonie van de Olympische Spelen van Berlijn brachten Duitse sporters bij de hoofdtribune de Hitlergroet.
- 6 Vlak na het einde van de detente boycotte de BRD samen met andere Westerse landen de Olympische Spelen in Moskou.

2p **19** Zet deze gegevens in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Gebruik bron 11.

Een conclusie:

Sprenger heeft kritiek op een wet die in 1956 wordt aangenomen.

2p **20** Onderbouw deze conclusie door de wet te noemen waarop Sprenger kritiek heeft, waarna je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar de bron.

Een geschiedenis:

In de *Leidse Courant* stond in 1958 over de televisie-uitzendingen die week: "We weten dat de kijkers veelal verzot zijn op familiespelen. Vrijdag zal in Eurovisie-verband worden uitgezonden: 'Kent u West-Europa?' Dat zal een quiz zijn over aardrijkskunde, economie en politiek. Het betreft een internationale finale met deelnemers uit alle landen van de Kolen- en Staalgemeenschap. Ons land zal worden vertegenwoordigd door mejuffrouw R. Tissing."

3p 21 Licht deze geschiedenis toe door:

- uit te leggen dat uitzendingen zoals deze konden bijdragen aan 'de Europese eenwording', en
- aan te tonen dat je met de uitzending een ander kenmerkend aspect uit de tweede helft van de twintigste eeuw kunt illustreren.

Let op: je moet na het opschrijven van een kenmerkend aspect een uitleg geven.

In 1966 won Provo bij de gemeenteraadsverkiezingen in Amsterdam één zetel. Bernard de Vries nam namens Provo zitting in de gemeenteraad, maar een jaar later hief Provo zichzelf op.

2p 22 Leg uit vanuit de doelstelling van Provo dat de deelname in de gemeenteraad bijdroeg aan het opheffen van de beweging.

Twee gebeurtenissen:

- 1 In 1972 werd in het parlement van de BRD een motie van wantrouwen ingediend tegen de regering van kanselier Brandt.
- 2 Na 1989 werd bekend dat de Oost-Duitse *Staatssicherheitsdienst* een West-Duits parlamentslid had omgekocht om tegen deze motie van wantrouwen te stemmen. De regering van de DDR wilde er zo voor zorgen dat Brandt kanselier bleef.

3p 23 Geef aan:

- welk politiek belang de regering van de DDR had dat Brandt kanselier bleef, waarbij je in je antwoord ingaat op de buitenlandse politiek van Brandt, en
- waardoor na 1989 bekend werd dat de *Staatssicherheitsdienst* het parlamentslid had omgekocht.

Gebruik bron 12.

Een interpretatie:

De tekenaar ondersteunt met deze prent het beleid van perestrojka.

3p 24 Ondersteun deze interpretatie door:

- zonder bron de kern van het beleid van perestrojka te noemen, en
- aan te tonen dat de tekenaar het beleid van perestrojka ondersteunt, waarna je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar de prent.

Gebruik bron 13.

2p 25 Geef aan:

- voor welke historische gebeurtenis de internationale pers komt, en
- dat het door de *Gay krant* en het COC georganiseerde media-evenement bijdraagt aan het idee dat Nederland een gidsland is.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift.